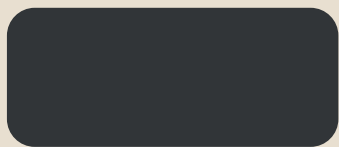
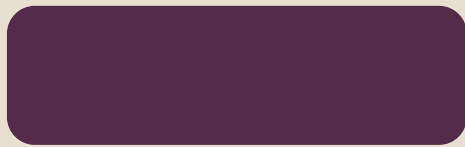
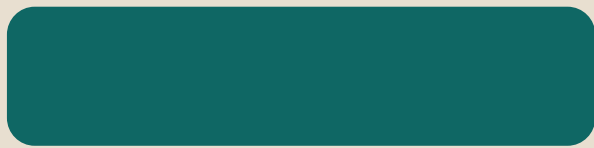
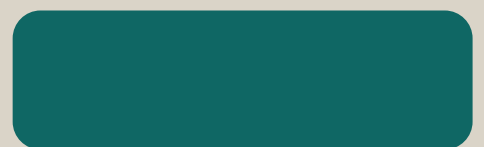

framtidsutbildning

Jobb på sikt

2016-05-23

Innehållsförteckning

Inledning	3
Behov och resultat på individnivå	5
Beskrivning av målgruppens behov utifrån formulerade ansökningar	5
Kvantitativ och kvalitativ information gällande målgruppens behov	6
Resultat på individnivå	10
Behov och resultat på organisatorisk nivå	14
Intentioner i ansökan	14
Utveckling av samverkan under processen	15
Resultat på organisatorisk nivå	17
Behov och resultat på strukturell nivå	20
Förutsättningar för att arbeta med frågor på strukturell nivå	20
Frågeställningar för arbete på strukturell nivå	21
Sammanfattning	23

Inledning

”IPS är en evidensbaserad metod för arbetsrehabilitering och är en vidareutveckling av Supported Employment (SE) och riktar sig till individer med allvarlig psykisk funktionsnedsättning. Till skillnad från andra arbetsrehabiliteringsmetoder bedöms inte arbetsförmågan först. Istället poängteras vikten av att snabbt söka arbete och komma ut i arbetslivet.

Den bakomliggande filosofin är att alla individer med allvarlig psykisk funktionsnedsättning har förmågan att arbeta på den reguljära arbetsmarknaden och grundtanken är att hjälpa individen att få ett arbete och ge det stöd som krävs för att lyckas som arbetstagare. Villkoret är att man hittar rätt arbete och arbetsplats.”

Formuleringen ovan är hämtad från den förlämningsansökan som lämnades in till Finsam Helsingborg gällande Jobb på sikt i oktober 2014. Processen hade vid denna tidpunkt redan pågått sedan halvårsskiftet 2012. Inledningsvis bedrevs processen med medel från Socialstyrelsen för att sedan gå över till finansiering av Finsam Helsingborg. Processen startades för att utveckla arbetet med metoden Individual Placement and Support (benämns härnäst IPS).

Metoden IPS beskrivs i skriften *Utvärdering av försöksverksamheter i kommuner – Individual Placement and Support, individanpassat stöd till arbete för personer med psykisk funktionsnedsättning* (Tapor, 2014) enligt följande:

”Denna modell är en standardiserad och manualbaserad form av arbetsrehabilitering för personer med psykisk funktionsnedsättning. IPS-modellen bygger på att deltagarna får stöd i att söka arbete utifrån sina egna val och preferenser utan arbetsträning eller omfattande bedömningar av arbetsförmåga. Stödet förmedlas av specialister på arbetsrehabilitering och ska ses som en integrerad del av det samhällsbaserade psykiatriska stödsystemet.

I IPS-modellen betonas vikten av samverkan mellan kommunen, landstinget, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan. Brukarorganisationernas kunskap och erfarenhet är också viktiga att ta tillvara i arbetet.”

Jobb på sikt har ämnat tillämpa och utveckla denna metod för personer med psykisk ohälsa i Helsingborgs stad. I enlighet med metoden som till stor del vilar på samverkan har de ansökningar som lämnats in om medel undertecknats av flera parter:

- Helsingborgs stad (Arbetsmarknadsförvaltningen samt Socialförvaltningen)
- Region Skåne, psykiatri (såväl offentlig som privat utförare)
- Försäkringskassan
- Arbetsförmedlingen

Även två brukarföreningar har varit representerade i processen: Schizofreniföreningen i Skåne nordväst samt Fontänhuset Bryggan i Helsingborg.

I mars månad 2014 engagerades Framtidsutbildning AB som utvärderare av Jobb på sikt. Utvärderingsuppdraget har varit inriktat på organisatorisk och strategisk nivå, det vill säga implementering och strategiskt förändringsarbete inom processen. Detta innebär att utvärderingsuppdraget inte omfattar utvärdering av metoden och tillämpningen av metoden i Jobb på sikt.

Framtidsutbildning AB har under utvärderingens gång levererat skriftligt underlag i vilka lärdomar från genomförandet av utvärderingen har formulerats. Undertecknad har vidare löpande deltagit vid stödgruppsmöten samt haft individuella möten med processledaren för att muntligt återföra lärdomar utifrån genomförandet av utvärderingen.

Föreliggande rapport utgör en skriftlig slutrapport gällande det utvärderingsuppdrag Framtidsutbildning AB har genomfört inom ramen för Jobb på sikt. Intentionen med rapporten är att:

- Tydliggöra framgångsfaktorer och utmaningar i genomförandet av processen
- Tydliggöra de lärdomar som kan dras av genomförandet av processen
- Tydliggöra processens relevans för arbete på organisatorisk och strukturell nivå

Denna rapport bör därför ses som ett arbetsmaterial vilket kan användas som ett dialogunderlag och kunskapsunderlag i planeringen och genomförandet av den fortsatta utvecklingsprocessen i Jobb på sikt men även i planeringen och genomförandet av andra utvecklingsprocesser som kan jämföras med Jobb på sikt.

Den fortsatta dispositionen i föreliggande rapport är som följer:

- Behov och resultat på individnivå
- Behov och resultat på organisationsnivå
- Behov och resultat på strukturell nivå

Efter ovan redovisade avsnitt återfinns en sammanfattning i vilken de viktigaste lärdomarna sammanfattas samt ett antal formulerade frågeställningar som berörda aktörer kan arbeta vidare med.

Behov och resultat på individnivå

I detta avsnitt redovisas utvärderingsinformation gällande:

- Beskrivning av målgruppens behov utifrån formulerade ansökningar
- Kvantitativ och kvalitativ information gällande målgruppens behov
- Resultat på individnivå

Beskrivning av målgruppens behov utifrån formulerade ansökningar

I den första ansökan som lämnades in till Finsam Helsingborg gällande Jobb på sikt återfinns följande formulering:

”Andelen personer i befolkningen som lider av en allvarlig psykisk sjukdom utifrån kriteriebaserad diagnostik är relativt konstant över tid och någon påtaglig ökning kan inte ses. Alla psykiatriska tillstånd ger inte funktionsnedsättningar men det finns vissa som man med större säkerhet kan säga leder till nedsättningar av de kognitiva funktionerna. Bland de allvarligaste diagnoserna återfinns schizofreni och schizofreniliknande tillstånd. Man räknar med att 0,5 – 0,7 % av befolkningen i Sverige har diagnosen. Andra allvarliga tillstånd är olika former av personlighetsstörning samt neuropsykiatriska tillstånd. Här kan man se att cirka 1 – 2 % av befolkningen har dessa sjukdomar/störningar. Psykiatrisk vård möter under ett år cirka 2 – 4 % av befolkningen”

I samma ansökan konstateras även att:

”Processen vänder sig till personer med långvarig och allvarlig psykisk ohälsa, som leder till funktionsnedsättningar. Funktionsnedsättningen medför bland annat nedsatt arbetsförmåga. Individerna står utanför arbetsmarknaden och har en önskan om och motivation till arbete eller studier som leder till arbete.”

Formuleringarna redogör för det behov på individnivå som projektet ämnar möta samt vilken målgrupp processen ämnar möta. Det framgår även i ansökan till Finsam Helsingborg att målgruppen har behov av samordnade insatser från olika myndigheter och verksamheter för att nå egenförsörjning.

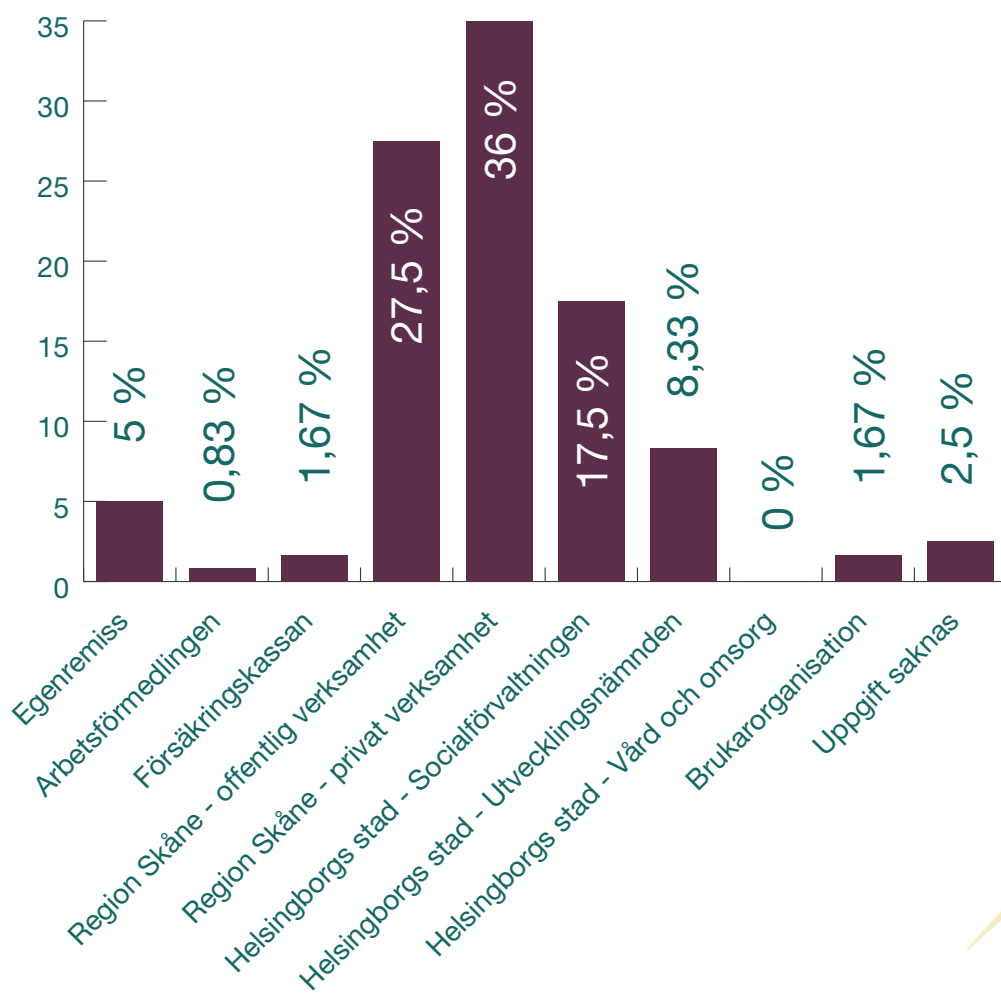
Kvantitativ och kvalitativ information gällande målgruppens behov

Processen har i skrivande stund totalt arbetat med 120 personer. Av dessa är 59 procent (71 personer) män medan 41 procent (49 personer) är kvinnor. Vad gäller åldersprofilen har denna sett ut som följer:

- 12 procent av de deltagande var yngre än 25 år vid inskrivning
- 42 procent av de deltagande var 25 – 34 år vid inskrivning
- 32 procent av de deltagande var 35 – 44 år vid inskrivning
- 14 procent av de deltagande var 45 – 54 år vid inskrivning
- 1 procent av de deltagande var 55 år eller äldre vid inskrivning

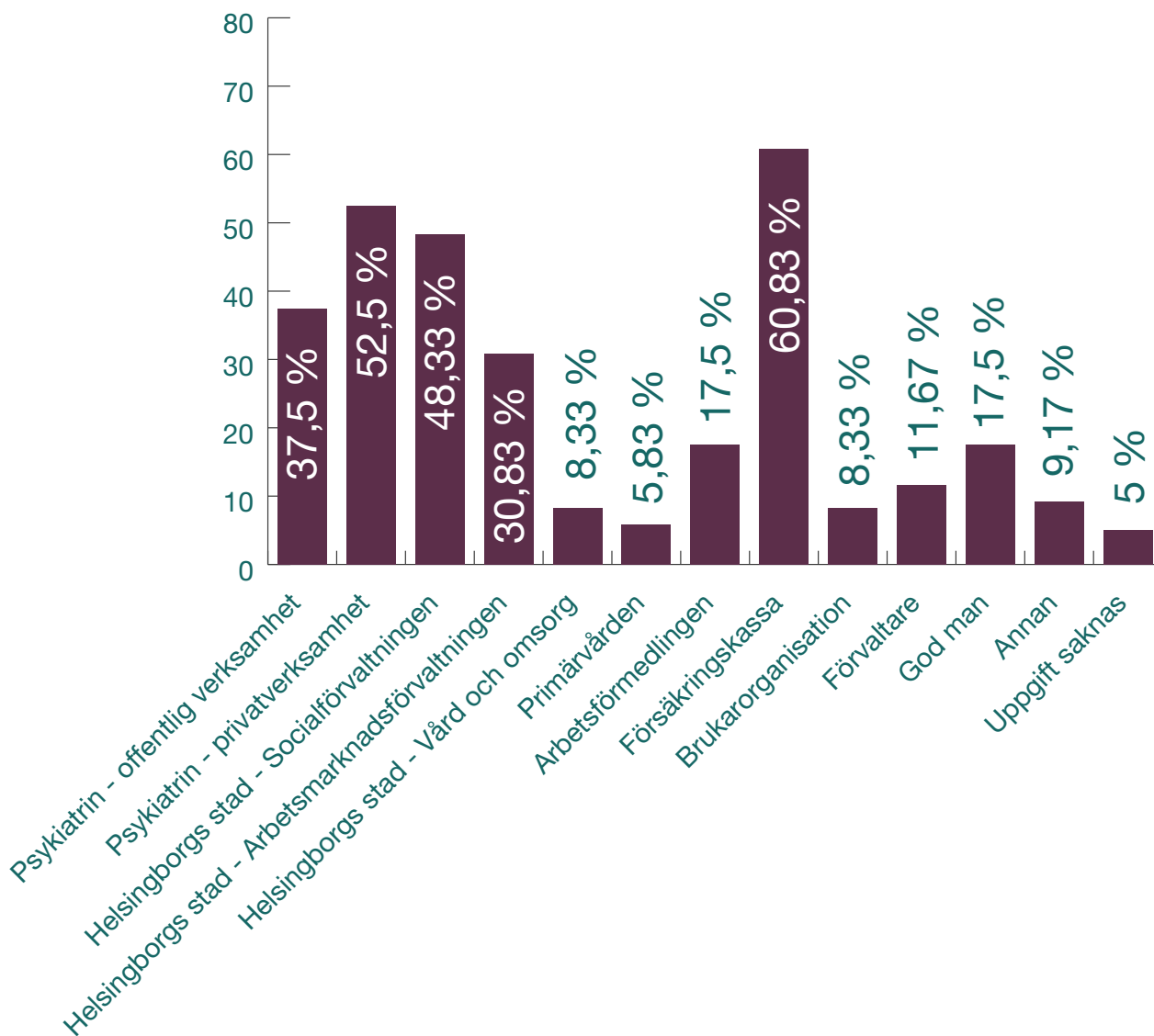
Under processens gång har kön till Jobb på sikt varit lång varför stödgruppen beslutade om en prioritering av deltagare utifrån ålder där en gräns sattes vid 40 års ålder. Detta har påverkat utfallet av den samlade bilden över ålder i gruppen som redovisas ovan i begränsad utsträckning då beslutet fattades sent i processen.

Deltagare har kunnat initieras i processen från olika verksamheter eller genom egenremiss. Värt att notera är dock att individens egen vilja att delta har varit styrande oavsett om remitteringen skett via en verksamhet eller ej. Vad gäller vilka verksamheter som remitterat deltagare ser fördelningen ut som följer:

Som framgår av diagrammet har Region Skåne remitterat högst antal individer. Detta är ett förväntat resultat då psykiatrin till stor del kommer i kontakt med målgruppen. Det framgår även i intervjuer med representanter för psykiatrin att de under en längre tid saknat ett arbetslivsinriktat koncept för de personer de möter varför Jobb på sikt uppfyller ett upparbetat behov i verksamheterna.

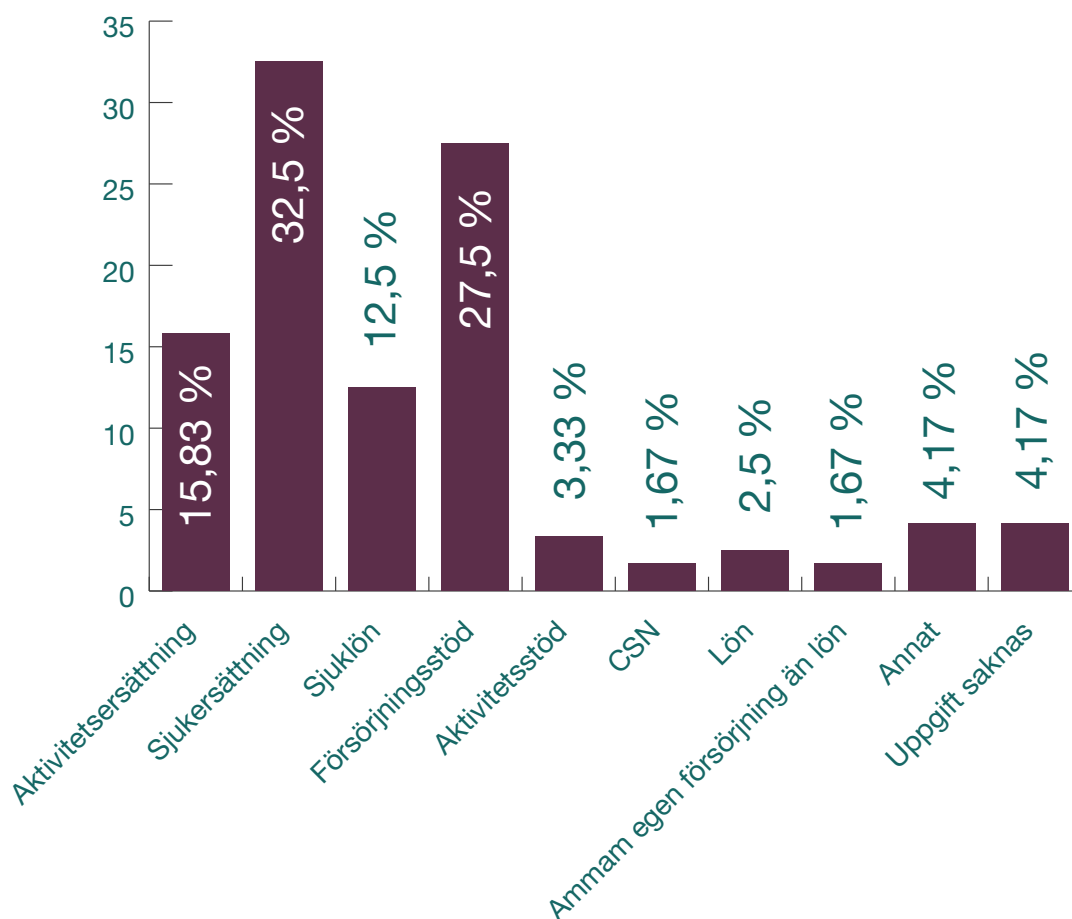
Utöver inremitterande verksamhet har statistik förts gällande deltagarnas nätverk. Inhämtad statistik gällande denna variabel tydliggör följande bild:

Då diagrammet avser en flervalsfråga behöver det tydliggöras på ett annat sätt är diagrammet gällande inremitterande verksamhet. Vad gäller nätverk framgår det att 61 procent av de 120 personer som deltagit i processen har haft kontakt med Försäkringskassan, 53 procent har haft kontakt med privat utförare inom psykiatrin medan 48 procent har haft kontakt med Socialförvaltningen i Helsingborgs stad.

Diagrammet tydliggör att målgruppen som Jobb på sikt möter finns i flera verksamheter och att det därför krävs samarbete och samordning för att möta individens behov. I intervjuer framgår det att de samverkande parterna ser det som positivt att Jobb på sikt har kunnat vara en sammanhållande aktör som tar ansvar för helheten i deltagarens tillvaro då denna funktion till stor del saknas sedan tidigare. Detta är en framgångsfaktor som informanterna menar att IPS-metoden delar med metoden Case Management.

Vad gäller försörjning vid inskrivning framgår följande bild av inhämtad statistik:

Som framgår av redovisat diagram har deltagarnas försörjning vid inskrivning huvudsakligen bestått av:

- Sjukersättning
- Försörjningsstöd
- Aktivitetersättning
- Sjuklön

Vad gäller längden på offentlig försörjning, alltså under hur lång tid en deltagare erhållit offentlig försörjning av något slag under en sammanhållande period, så framgår det av inhämtad statistik att störst andel av deltagarna har erhållit offentlig försörjning under en sammanhållande period som är längre än 10 år (28 procent). En betydande andel har dock erhållit offentlig försörjning i 3 år eller

mindre (26 procent). I det fall gruppen som erhållit offentlig försörjning i mer än 10 år särskiljs är ersättningsformen sjukersättning mest frekvent förekommande.

Metoden IPS är främst utvecklad för personer med schizofreni eller schizofreniliknande tillstånd, bipolära personer samt personer med personlighetsstörning. Det är inom dessa målgrupper evidensen för IPS som metod är utvärderad. Det framgår av inhämtad statistik att 77 procent har en diagnos som ingår i dessa målgrupper. Resterande deltagare har dokumenterad psykisk ohälsa inom följande områden:

- Depression
- Ängest
- Tvångssyndrom
- Ätstörning
- Neuropsykiatri
- Social fobi
- Utvecklingsstörning

18 procent av de deltagare som varit med i Jobb på sikt har en dokumenterad funktionsnedsättning inom neuropsykiatri.

Det pågår i skrivande stund forskning för att undersöka metodens överförbarhet till fler målgrupper. Detta är intressant utifrån en framtida utveckling av Jobb på sikt då det i ansökan till Finsam Helsingborg framgår att processen ämnar möta personer vars psykiska ohälsa leder till funktionsnedsättningar. Detta är alltså inte en formulering som knyter metoden till särskilda diagnoser.

Vid ett stödgruppsmöte fördes en dialog om processen skulle vända sig till en bred målgrupp eller om konceptet ska avgränsas till specifika målgrupper utifrån att det kontinuerligt under processen varit en kö för deltagare för att få tillgång till Jobb på sikts service. Vid stödgruppens dialog framfördes ett antal olika perspektiv:

- Att metoden endast är evidensbaserad för specifika målgrupper och därför endast bör användas till dessa
- Att en bred målgrupp kan innebära att de målgrupper som står längst från arbetsmarknaden väljs bort
- En bred målgrupp innebär att de mervärden som finns i metoden kan erbjudas till fler invånare
- Att processen har visat att metoden kan tillämpas på en bredare målgrupp med framgångsrika resultat
- Att kommunen är de som fortsatt finansierar processen och att de önskar en bredare målgrupp så det bättre matchar aktuella förvaltningars målgrupper

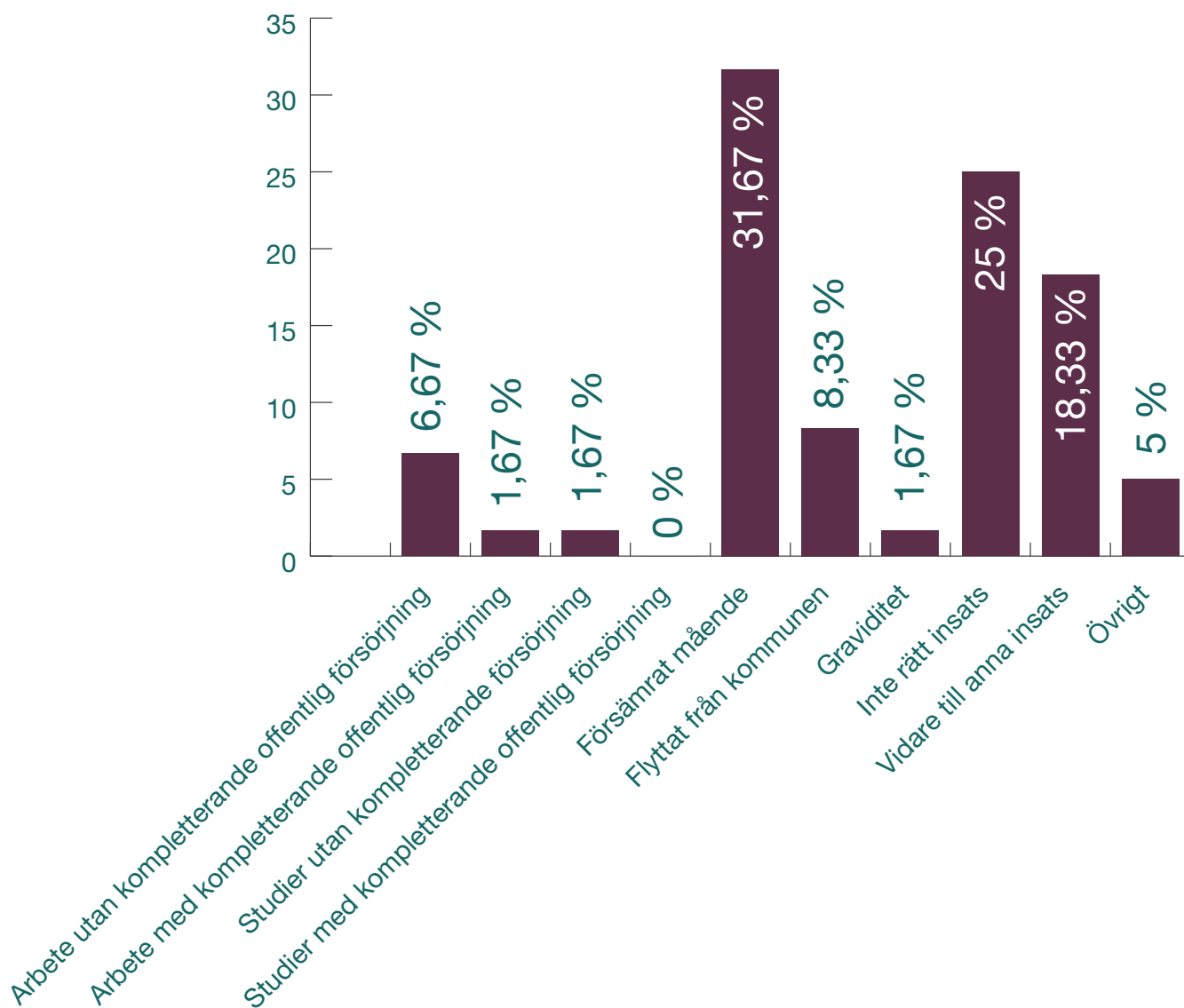
Dialogen landade i en begränsning utifrån ålder på det vis att deltagare under 40 år ska prioriteras. En striktare hållning till jobbfokus diskuterades även vilket innebar en nedprioritering av de deltagare som önskar meningsfull sysselsättning.

Som nämndes ovan har det kontinuerligt funnits en kö in till Jobb på sikt. Kön har vid tillfällen överstigit 40 personer. Detta har inneburit att samverkande verksamheter har haft svårt att avväga huruvida de ska motivera de personer de träffar att delta i insatsen eller ej. Från processens sida har man varit mån om fortsatt remittering för att kön påvisar behovet av verksamheten.

Resultat på individnivå

Av de 120 personer som har aktualiserats i projektet har 60 personer avslutats. Detta innebär att utvärderingen endast kan påvisa avslutningsresultat för hälften av de deltagare som engagerats i processen. Anledningen till att endast hälften av deltagarna har avslutats är enligt informanter att metoden bygger på att vara ett långsiktigt stöd för deltagarna.

De deltagare som avslutats i processen har avslutats av följande anledningar:

Som framgår av diagrammet har cirka 8,3 procent avslutats till arbete, detta motsvarar fem personer. En av deltagarna har avslutats till studier utan kompletterande offentlig försörjning.

Den största andelen av deltagarna har avslutats på grund av försämrat mående följt av inte rätt insats och annan insats.

Det framgår vidare av inhämtad statistik att 78 personer, det motsvarar 65 procent, har tagit del av praktik. De flesta deltagarna som har haft praktik har varit på en praktikplats. 21 deltagare har tagit del av två praktikplatser, 8 personer tre praktikplatser och en person har tagit del av fyra praktikplatser. Huvuddelen av praktikplatserna har utgjorts av deltidstjänster och utgått från praktikbeslut som understigit tre månader.

18 av de 120 deltagarna har tagit del av matchning till arbete vilket innebär att processen matchat deltagaren till ett faktiskt kompetensbehov hos en arbetsgivare. Anställningarna har avsett såväl deltids- som heltidsarbete samt visstids- och tillsvidareanställningar. Majoriteten av anställningarna avser osubventionerade anställningar. 11 av de 18 personer som matchats till ett arbete är fortfarande aktuella. Detta innebär att 11 personer som inte ingår i resultatstatistiken ovan arbetar. Av de 18 personer som tagit del av insatsen matchning till arbete är 7 personer avslutade. Av de 7 personerna avslutades 3 personer till arbete utan offentlig försörjning medan de andra fyra avslutades på grund av:

- Försämrat mående
- Flyttat från kommunen
- Inte rätt insats
- Vidare till annan insats

I den ansökan som lämnades in till Finsam Helsingborg inför genomförandet av projektprocessen återfinns följande formuleringar gällande effektmål:

”Målet är att individen på sikt ska erhålla arbete, studier eller meningsfull sysselsättning samt få egenförsörjning. Genom detta bryts inlåsningseffekten och individen får ett mer meningsfullt och aktivt liv. Vilket i sin tur leder till en förbättrad psykisk ohälsa och en ökad livskvalité för individen, exempelvis minskad medicinering och symptom, ökad självständighet och självkänsla samt minskade samhällskostnader.

Processen definierar:

- *Egenförsörjning; beskrivs som anställning, sjukersättning eller aktivitetsersättning*
- *Meningsfull sysselsättning; beskrivs som en aktivitet som berikar individens vardag.”*

I genomförande av intervjuer med stödgruppsmedlemmar samt operativa parter i samverkan framgår det att det inte finns en tydlig och gemensam bild av vad processen ska uppnå för resultat på individnivå. Informanterna har även haft svårigheter att beskriva vad de skulle se som en lyckad process och ett lyckat resultat på individnivå. Flera informanter framhäver vikten av att processen är arbetsinriktad och att ett aktivt arbete sker för att deltagaren ska nå arbetsmarknaden.

En intressant trend i genomförda intervjuer är att samtliga informanter beskriver processen som framgångsrik på individnivå. Vid en följdfråga varför informanterna ser processen som framgångsrik framgår det:

- Att informanterna har svårt att förtydliga varför processen är lyckad
- Att bilden av en lyckad process på individnivå är upplevelsebaserad
- Att få informanter har kunskap om projektets faktiska utfall och resultat

I det fall processens definition av egenförsörjning används framgår det att resultatet beräknat på de 60 personer som är avslutade uppgår till 58 procent vilket motsvarar 35 personer. Denna siffra är dock inte representativ för att bedöma förflyttningen för individer i processen då 31 personer redan vid inskrivning i projektet hade sjukersättning, aktivitetsersättning eller lön för anställning.

Om studier läggs till som en del av definitionen av egenförsörjning ökar antalet med en individ men andelen som förflyttats förändras inte.

Vad gäller effektmålet meningsfull sysselsättning framgår det av skriften *Utvärdering av försöksverksamheter i kommuner – Individual Placement and Support, individanpassat stöd till arbete för personer med psykisk funktionsnedsättning* (Tapor, 2014) att en metodtrogenhet i genomförandet av metoden IPS inte bygger på meningsfull sysselsättning men samtidigt konstaterar författaren att en betydande del av kommunerna som utvecklat arbetet med IPS-metoden har anpassat metoden på ett sätt som innebär ett större inslag av meningsfull sysselsättning. Det framgår av genomförd enkät med deltagare att nästan 50 procent av de svarande ser målet med sitt deltagande i Jobb på sikt som meningsfull sysselsättning.

Det framgår i genomförandet av intervjuer i utvärderingen att meningsfull sysselsättning ses som ett viktigt resultat i relation till målgruppens behov då det är en aktivitet som kan främja social inkludering, minskad medicinering och upplevelsen av en mer meningsfull vardag.

I maj och juni 2014 genomfördes en enkät med dåvarande deltagare i processen för att undersöka deltagarnas upplevelse av deltagande i processen samt deras upplevelse av förflyttningar i relation till sitt mål. 34 personer besvarade enkäten. Av sammanställda resultat framgår det att:

- 23 av 34 svarande instämde helt eller delvis med påståendet att deras hälsa hade förbättrats genom deras deltagande i jobb på sikt. Det framgår av enkäten att upplevelsen av förbättrad hälsa gäller såväl fysiskt som psykisk hälsa.
- Mer än hälften av de svarande uppgav att de uppmärksammat en positiv förändring i sitt liv inom följande områden: ökad social kontakt, förbättrat självförtroende, ökad självkänsla samt ökad delaktighet i samhället.
- 32 av 34 svarande uppgav att de tycker det känns meningsfullt att vara med i Jobb på sikt och 33 av 34 svarande uppgav att det är meningsfullt att vara aktiv under dagarna.
- 26 av 34 svarande uppgav att de närmat sig sitt mål genom deltagande i Jobb på sikt och 24 av 34 svarande upplevde att de närmat sig ett arbete genom deltagande i Jobb på sikt. 31 av 34 svarande uppgav att de har motivation till att ha ett arbete och 27 av 34 svarande menade att motivationen till att ha ett arbete ökat genom sitt deltagande i Jobb på sikt.
- 24 av 34 svarande uppgav att de tror att de kommer att ha en anställning inom två år samtidigt som 26 av 34 svarande uppgav att deltagandet i Jobb på sikt skulle kännas meningsfullt även om de inte skulle erhålla en anställning inom två år.

Det framgår av inhämtad utvärderingsinformation gällande individnivå att Jobb på sikt fyller ett behov för målgruppen. Det framgår även att processen genererar resultat för målgruppen. Utifrån de resultat som i skrivande stund kan utläsas rör resultaten till viss del egenförsörjning men främst stegförflyttning av olika slag.

Som nämnts tidigare har Framtidsutbildning AB inte haft i uppdrag att utvärdera processens sätt att omsätta den evidensbaserade metoden. Processledaren har dock löpande genomfört värderingar av Jobb på sikt i relation till den programtrohetsskala som finns för metoden. I denna mätning har Jobb på sikt ökat från 80 till 103 poäng av 125 möjliga.

Behov och resultat på organisatorisk nivå

I detta avsnitt återfinns information om behov och resultat på organisatorisk nivå. I avsnittet beskrivs även vilket arbete som utförts för att uppnå resultat på organisatorisk nivå. Avsnittet är uppdelat i följande delar:

- Intentioner i ansökan
- Utveckling av samverkan under processen
- Resultat på organisatorisk nivå

Värt att notera är att den delrapport som Framtidsutbildning AB sedan tidigare levererat till stor del fokuserar på arbetet på organisatorisk nivå. Undertecknad kommer att påminna om vissa slutsatser som presenterades i delrapporten men framförallt komplettera de perspektiv som redan presenterats.

Intentioner i ansökan

”I IPS-modellen betonas vikten av samverkan mellan kommunen, landstinget, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan. Brukarorganisationernas kunskap och erfarenhet är också viktiga att ta tillvara i arbetet.”

I ovan redovisade citat hämtat från skriften *Utvärdering av försöksverksamheter i kommuner – Individual Placement and Support, individanpassat stöd till arbete för personer med psykisk funktionsnedsättning* (Tapor, 2014) tydliggörs vikten av samverkan i relation till IPS som metod. Samverkan är vidare en viktig byggsten i den programtrohetsskala som används för att kvalitetssäkra användningen av metoden.

I formulerad ansökan till Finsam Helsingborg framgår det att engagemanget från flera parter redan från början varit en viktig byggsten i processen. Det framgår att processen planerades med följande intentioner:

- Att flera aktörer ska vara aktiva i individens process för att nå ett framgångsrikt resultat och främja individens motivation
- Att flera näringslivsnära aktörer ska samarbeta i processen för att skapa möjligheter för målgruppen
- Utsedda kontaktpersoner i samverkande organisationer – en del med avsatt arbetstid specifikt för processen
- Utsedda representanter till stödgrupp bestående av strategiska aktörer i samverkande organisationer
- Utsedda representanter till utvecklingsgrupp bestående av operativa aktörer i samverkande organisationer
- Stöd i att isolera individer som kan vara aktuella för deltagande i Jobb på sikt

Det saknas i ansökningarna formuleringar kring vilket mål processen ska nå i relation till påverkan på organisatorisk nivå. Det saknas även en beskrivning av hur organisatoriska förutsättningar påverkar målgruppen idag.

Utveckling av samverkan under processen

Det framgår av inhämtad utvärderingsinformation att samverkan i relation till Jobb på sikt har haft olika fokus under processtiden.

I inledningen av processen var samverkan i hög utsträckning fokuserad på att upprätta kontakter mellan processen och olika verksamheter, att upprätta rutiner mellan processen och olika verksamheter samt att skapa en bred förståelse för processens målgrupp, metod och mål. Det framgår av inhämtad utvärderingsinformation att såväl stödgrupp och utvecklingsgrupp var mycket väl fungerande under processens initiala skede vilket ledde till en lyckad etablering av processen i den bemärkelsen att målgruppen snabbt fick möjlighet att ta del av processen.

Kännetecknande för den första fasen i processen var att de samverkande parterna hade en:

- Gemensam förståelse för målet
- Gemensam förståelse för vägen till målet
- Gemensam förståelse för ett gemensamt ansvar och handlande

När undertecknad engagerades var denna fas över vilket resulterade i följande:

- Att utvecklingsgruppen var sökande och stannade av. Flera personer som deltog i utvecklingsgruppen lyfte frågan kring vad deras roll var nu och att de kände sig osäkra i vad de skulle bidra med. Detta resulterade i möten där processgruppen informerade om nuläge och särskilt relevanta frågor med begränsad dialog. Utvecklingsgruppen lades efter en tid ner då den inte upplevdes ha en funktion i processen.
- Att stödgruppen hamnade i en samverkanskultur som präglades av: öppenhet, dialog men begränsad beslutsförmåga. Detta innebar vidare en avsaknad av fokus på strategiska frågor. Detta beskrevs i hög utsträckning i levererad delrapport varför undertecknad inte utvecklar detta i föreliggande rapport.

Det framgår av genomförda intervjuer att effektiviteten i såväl utvecklingsgrupp och stödgrupp i längre perioder upplevts som låg. Detta har enligt informanterna berott på:

- En otydlig målbild
- En otydlig förväntan på de medverkande
- En otydlig strategi för att ta sig an frågor

Ytterligare en del som framkommer i genomförandet av intervjuer är att dialogen mellan process och samverkanspart inte alltid upplevts som öppen och prestigelös. En av de intervjuade personerna uttrycker sig i en intervju enligt följande:

"Ibland försöker jag lyfta att den lösningen de ser i IPS:en inte nödvändigtvis behöver vara den enda rätta och jag försöker se andra sätt att lösa saker på men jag känner ofta att det är svårt att nå fram. Jag får oftast bara en förklaring till varför deras lösning är rätt."

Detta har varit särskilt påtagligt för samverkansparter på operativ nivå. Fenomenet som informanten ovan, med flera, beskriver i intervjuer med utvärderaren kan förklaras med hjälp av Berth Danermarks modell gällande modellstarka och modellsvaga aktörer. Danermark skriver i boken *Samverkan – en fråga om makt* (2004) som följer:

"En poäng i Bråten's maktmodell är att det ofta är så att en av aktörerna har kunskaper som innebär att han eller hon har en mer utvecklad föreställning om objektet. Om exempelvis socialtjänsten och psykiatrin skall samverka om personer med dubbla diagnoser, allvarlig psykisk störning och missbruk, är det personer från psykiatrin som har en mer utvecklad bild av vad det innebär att ha en diagnos som faller under rubriken "allvarlig psykisk störning". Här äger psykiatrin de redskap som erfordras för att definiera vilka som skall ingå i den grupp man ska samverka om. Man har utbildning, kunskap och instrument för diagnostisering. Något som socialtjänsten saknar. Vi kan därför kalla psykiatrin i just detta avseende modellstark och socialtjänsten modellsvag."

Översatt till processen Jobb på sikt har utvärderingen påvisat att processgruppen inneburit en modellstark konstellation då processgruppen till stor del haft:

- En övertygelse om förutsättningar för bred tillämpning av metoden
- En djupare kunskap om metoden och dess tillämpning
- En övertygelse om att processens sätt att omsätta metoden genererar mer mervärde för individen än andra sätt att arbeta
- En tydlig bild av processens roll i nuvarande system
- En tydlig bild av processens önskade roll i ett framtida system

Samtidigt har flera samverkansparter på operativ nivå varit modellsvaga i relation till processen i den bemärkelse att de inte delat ovanstående punkter med processgruppen.

Danermark (2004) beskriver vidare vad som oftast händer när en modellstark aktör möter en modellsvag. Utfallet blir oftast att den modellsvaga aktören anammar eller inordnas i den modellstarka aktörens övertygelse. Danermark menar att det finns en uppenbar fara med detta scenario. Nämligen att den modellstarka aktörens perspektiv endast utgör ett perspektiv utifrån vilket ett behov, en metod eller en lösning kan tolkas och ses. Det innebär vidare att den modellsvaga aktören med hög sannolikhet inte nyttjar sin egen kompetens, perspektiv och input – även om den modellsvaga skulle kunna tillföra betydande värden.

För att uppnå en god samverkan när en modellstark möter en modellsvag krävs fyra villkor:

- Tidsvillkoret. Detta villkor innebär att processen ska organiseras på ett sätt som ger den modellsvaga möjlighet att kunna utforma en bild av objektet på sina egna villkor.

- Formvillkoret. Detta villkor innefattar när, hur ofta och under vilka former samverkansparterna träffas och hur kommunikationen formas. Detta ska göras på ett sätt så att alla kan delta på lika villkor.
- Symmetrivillkoret. Detta innebär att man ska sträva efter att undvika obalans i relationerna och istället eftersträva en så symmetrisk, balanserad, relation som möjligt.
- Icke-alliansvillkoret. Detta innebär att allianser mellan aktörer med gemensamma intressen inte ska verka mot en modellsvag aktör och därmed inte ge denne möjlighet till handlingsutrymme och tankeutrymme.

Frågan är till stor del kopplad till kommunikation. Det framgår av genomförd utvärdering att olika aktörer har uppfattat kommunikationen på olika sätt:

- En del aktörer har uppfattat ett givande och tagande i dialogen med processen.
- En del aktörer upplever att kommunikationen bestått av att processen kommunicerat till dem snarare än en ömsesidig dialog

Det finns tydliga trender i utvärderingen som påvisar att processen uppnått störst påverkan i de verksamheter och organisationer där processgruppen mötts av en annan modellstark aktör.

Utvärderingens slutsatser påvisar ett behov av att lyfta frågan om IPS-metoden roll i ett sammanhang bestående av andra framgångsrika metoder och hur kommunikationen och samverkansrelationen kan organiseras på bästa sätt för att nå organisatorisk påverkan hos både modellstarka och modellsvaga aktörer.

Resultat på organisatorisk nivå

Som framgått tidigare i denna rapport finansierades Jobb på sikt ursprungligen av Socialstyrelsen som en del av en större satsning av Socialstyrelsen gällande etableringen av försöksverksamheter i kommuner baserat på IPS-metoden. Under perioden 2011 till 2013 bedrevs försöksverksamheter i 32 kommuner med stöd av finansiering från Socialstyrelsen. En av dessa försöksverksamheter var Jobb på sikt. Efter att finansieringen från Socialstyrelsen upphörde ansökte Helsingborgs stad (Arbetsmarknadsförvaltningen samt Socialförvaltningen), Region Skåne, psykiatri (såväl offentlig som privat utförare), Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen gemensamt om medel från Finsam Helsingborg. I den ursprungliga ansökan till Finsam Helsingborg konstateras följande intentioner gällande arbetet med implementering:

- Cheferna i de organisationer som undertecknat ansökan ansvarar för implementeringen
- Processledaren ansvarar tillsammans med arbetscoacherna för att sprida metoden
- Implementering ska vara en stående punkt på stödgruppsmöten och stödgruppen ska verka för implementering kontinuerligt genom att medverka till att skapa organisatoriska och ekonomiska förutsättningar
- De samverkande parterna ska under processgenomförandet visa på ett ekonomiskt ansvarstagande och en plan för ökat ekonomiskt ansvarstagande under processens gång ska formas

- Det ska i processbudgeten disponeras pengar till utbildning av personal
- Det ska utredas vem som ska ha huvudmannskapet i Helsingborg över metoden

I en förlängningsansökan inlämnad till Finsam Helsingborg oktober 2014 berörs frågan om implementering som följer:

”Det ovan nämnda samverkansöverenskommelse ska synliggöra de olika parternas ansvarsområden samt vilken organisation som ska agera huvudman i den fortsatta IPS-verksamheten efter processens slut. För att analysera var huvudmannskapet ska ligga har processen anlitat en extern utvärderare.

Det kommer även att upprättas dokumenterade rutiner kring samarbetet med de olika samverkansparterna i processen. Stödgruppens medlemmar ska säkerställa att rutiner skapas för att arbetet med IPS-metoden ska fungera för baspersonalen i respektive organisation.

Efter processens slut ska det enligt IPS-metoden finnas en styrgrupp som består av chefer från samverkande parterna. Vilka som ska ingå i styrgruppen beslutas under processtiden. Styrgruppen skriver handlingsplaner i syfte att utveckla och behålla en verksamhet med hög programtrohet enligt IPS-metodens krav.”

Som framgår av ovan redovisade citat har en implementeringstanke löpande funnits i genomförandet av processen. Frågan om implementering har vidare diskuterats kontinuerligt i processens stödgrupp.

Det finns i skrivande stund ett beslut om fortsatt finansiering av verksamheten från Arbetsmarknadsförvaltningen samt Socialförvaltningen i Helsingborgs stad. Finansieringen avser finansiering för 2017 med en ambition att integrera kostnaden för Jobb på sikt i ordinarie budget inför 2018. Utöver denna finansiering har PRIO-medel prioriterats till Jobb på sikt för att utöka antalet medarbetare under en period. Detta innebär att Jobb på sikt utifrån de beslut som fattats är implementerat i den bemärkelse att det finns en fortsatt finansiering för processen. Flera stödgruppsmedlemmar har verkat aktivt för att säkerställa denna finansiering. Värt att notera är att stödgruppen i sin helhet varit positiva till en implementering. Flera parter uttrycker att de inte har möjlighet att finansiera ett fortsatt arbete i processen men har framfört vilja att bidra på annat sätt så som kontaktpersoner, att bjuda in processpersonal till viktiga forum hos samverkansparterna och/eller spridning av information.

Huvudmannskapet över Jobb på sikt och metoden IPS har främst diskuterats utifrån finansieringsmöjlighet och i begränsad utsträckning utifrån metodtrohet. Det framgår dock i skriften *Utvärdering av försöksverksamheter i kommuner – Individual Placement and Support, individanpassat stöd till arbete för personer med psykisk funktionsnedsättning* (Tapor, 2014) att kommunen vanligtvis är huvudmän för IPS-baserade verksamheter i Sverige.

Det implementerade konceptet kommer att regleras via en samverkansöverenskommelse. Inför utformningen av denna samverkansöverenskommelse påvisar utvärderingen ett behov av att föra dialog gällande följande frågeställningar i stödgruppen:

- Vilket behov ska Jobb på sikt möta kopplat till individuell nivå, organisatorisk nivå och strukturell nivå?
- Vad är målet med verksamheten?
- Hur ska verksamhetens måluppfyllelse följas upp?
- Hur ska verksamheten kopplas till andra viktiga utvecklingsprocessen för målgruppen?

Det framgår av inhämtad utvärderingsinformation att projektets påverkan i relation till de samverkande organisationerna ser olika ut. Detta kan illustreras av följande citat hämtade från utvärderingen:

”Vi har hittat en jättebra form för vårt samarbete. De kommer till våra möten och är med personalen hos oss. De är viktiga för oss i vårt arbete eftersom de erbjuder någonting arbetsinriktat – ingen annan gör det för denna gruppen.”

”Vi är inte så nära Jobb på sikt. Jag vet inte riktigt hur vi ska koppla på dem. Vi jobbar med flera andra metoder för målgruppen. Jag är positiv till vad dem gör och om de behöver oss kommer vi klart att ställa upp med det vi kan.”

Det har inom ramen för Jobb på sikt organiserats utbildningar i IPS-metoden. Utbildningarna har varit välbesökta och medarbetare från de samverkande organisationerna. Det har dock framgått att den organisatoriska påverkan varierat. Detta är till stor del kopplat till resonemanget i föregående del gällande modellstarka och modellsvaga aktörer.

Behov och resultat på strukturell nivå

I detta avsnitt redovisas utvärderingsinformation gällande arbetet i Jobb på sikt i relation till strukturell nivå. Avsnittet består av följande delar:

- Förutsättningar för att arbeta med frågor på strukturell nivå
- Frågeställningar för arbete på strukturell nivå

Förutsättningar för att arbeta med frågor på strukturell nivå

Vad gäller det arbete som har genomförts på strukturell nivå i relation till Jobb på sikt visar utvärderingen att detta varit begränsat. I genomgång av dagordningar och minnesanteckningar från stödgruppen och utvecklingsgruppen samt i genomförda intervjuer med medlemmar i stödgruppen och utvecklingsgruppen framgår det att många av de frågor som berörts i processen har varit inåtriktade i processen, det vill säga att frågorna har berört förändringar som rör verksamheten inom Jobb på sikt eller i direkt anslutning till Jobb på sikt. Detta fokus har inneburit ett begränsat fokus på processens koppling till strukturella utmaningar.

En av stödgruppsmedlemmarna uttalade i en intervju följande:

”Det är så lätt när man sitter där på mötena att man tror att IPS är det enda i världen och att det är den enda bra lösningen på allt – men så är det ju inte. Det görs jättemycket bra på flera håll och IPS:en skulle kunna hjälpas av att man kopplar ihop dem med andra bra utvecklingsprocessen”

Även undertecknad har vid stödgruppsmöten lyft behovet av att se IPS i ett sammanhang snarare än en isolerad verksamhet. För att kunna se IPS i ett sammanhang är det av vikt att:

- Utgångspunkten inte är IPS som metod eller Jobb på sikt som process utan målgruppens behov
- Utgångspunkten inte är att en framgångsrik metod utesluter att det finns andra framgångsrika metoder
- Utgångspunkten är att metoder är kompletterande och inte konkurrerande
- En öppenhet för att ifrågasätta varför man arbetar på ett visst sätt idag och hur det skulle kunna göras annorlunda

En utmaning i att arbeta med frågor på strukturell nivå i relation till Jobb på sikt är att det i ansökan saknas:

- En beskrivning och analys av strukturella hinder idag i relation till målgruppen
- En tydligt uttalad bild av att strukturella hinder behöver bearbetas för att nå effektmålen för målgruppen
- En tydligt uttalad ambition att koppla ihop processen Jobb på sikt med strukturella frågor

Ovanstående leder till att objektet för förändring blir individ, ej struktur.

Frågeställningar för arbete på strukturell nivå

Ett exempel för att belysa potentialen att koppla Jobb på sikt till en strukturell dialog är området meningsfull sysselsättning.

Det framgår av inhämtad utvärderingsinformation att en betydande del av de deltagare som engagerats i Jobb på sikt har haft meningsfull sysselsättning som mål och det har även blivit utfallet för en betydande andel av deltagarna. Det behov som såväl deltagare, personal och en del av informanterna hos samverkansparter har lyft i samtal med utvärderaren är att Jobb på sikt fyller ett behov av arbetslivsinriktad sysselsättning. Det finns i Helsingborg ett antal initiativ och verksamheter som ämnar skapa meningsfull sysselsättning för målgruppen, även om informanter uppger att dessa i begränsad utsträckning är arbetslivsinriktade. I denna fråga skulle en möjlig väg vara att:

- Lyfta ett samtal om målgruppens behov av meningsfull sysselsättning
- Kartlägga och värdera redan befintliga verksamheters funktion och nytta för målgruppen
- Kartlägga och värdera om delar av målgruppens behov inte tillfredsställs av befintliga insatser
- Värdera huruvida Jobb på sikt kan bidra med viktiga värden eller om det borde utvecklas en annan lösning

Frågan om meningsfull sysselsättning som en del av just Jobb på sikt har lyfts ett antal gånger. Dialogen har dock inte lett till strukturerade åtgärder som skulle kunna resultera i en sammanhållen och gemensam strategi för meningsfull sysselsättning för målgruppen.

Ytterligare en strukturellt intressant fråga att arbeta vidare med utifrån de lärdomar som dragits i Jobb på sikt är målgruppens ställning på arbetsmarknaden. Det har framgått att det finns ett antal utmaningar kopplade till målgruppens väg till arbetsmarknaden:

- Långvariga ersättningar som individen riskerar att förlora vid tillfälligt inträde på arbetsmarknaden
- Återkommande missbruksproblematik som diskvalificerar målgruppen från en del av de arbetsmarknadsinriktade insatserna
- Rutiner som inte är anpassade efter målgruppens behov

Det framgår vidare av genomförd utvärdering att det funnits utmaningar i att hitta arbetsgivare som ställer sig positiva till att ta emot personer som tillhör målgruppen. Informanter i utvärderingen härleder detta till:

- Att det finns en låg kunskap om psykisk ohälsa
- En osäkerhet hos arbetsgivaren hur man möter en person med psykisk ohälsa
- Att det finns en begränsad tolerans för personer som behöver längre tid för att öka sin arbetsförmåga

Flera informanter menar dock att det finns flera förklaringsfaktorer:

- Att det inte finns en tydligt uttalad ambition eller målbild kring målgruppens ställning på arbetsmarknaden
- Att det inte finns en sammanhållen och aktiv strategi för att integrera målgruppen på reguljär arbetsmarknad
- Att det faktiska arbetet med målgruppen i olika myndigheter/organisationer i för låg utsträckning är arbetslivsinriktat

Ovanstående avser arbetsgivare i såväl offentlig som privat sektor

Värt att notera är att processen även kommit i kontakt med arbetsgivare som sett målgruppen som en resurs och därmed möjliggjort såväl sysselsättning, praktik och anställning.

Utvärderingen påvisar att strukturellt intressanta frågor konsekvent under processgenomförandet har stannat på dialognivå vilket lett till att frågan återkommit och handlat om att konstatera hur det är idag snarare än att ställa frågan: hur skulle det kunna fungera annorlunda?

Då det är en viktig del av metodtroheten att en deltagare snabbt kommer ut på en reguljär arbetsplats är det även en helt avgörande fråga att ta tag i för att utveckla metoden i enlighet med upp-arbetad evidens.

Sammanfattning

Föreliggande rapport är en skriftlig slutrapport gällande genomförd utvärdering av Jobb på sikt. Intentionen med slutrapporten har varit att lyfta särskilt relevanta lärdomar och särskilt relevanta trender i utvärderingsinformationen.

Som framgått i rapporten fyller Jobb på sikt ett angeläget behov hos en målgrupp med psykisk ohälsa som idag står utanför arbetsmarknaden men som önskar nå egenförsörjning genom arbete. Det framgår i intervjuer att de verksamheter som möter målgruppen upplevt en avsaknad av arbetslivsinriktade aktiviteter. Detta har i genomförandet av Jobb på sikt blivit tydligt då processen ständigt haft det maximala antalet deltagare och dessutom kontinuerligt under processen haft en lång kö med personer som väntat på att få delta. Utvärderingen indikerar att behovet av insatser likt de Jobb på sikt erbjuder inte kommer minska varför det är viktigt att projektets stödgrupp för en dialog utifrån frågan om hur Jobb på sikts resurser ska disponeras och om resurserna ska riktas till specifika målgrupper eller ej.

Det framgår av inhämtad information att processen genererat positiva resultat för de deltagare som har tagit del av Jobb på sikt i form av stegförflyttningar närmare arbetsmarknaden men även en hög upplevd nytta från målgruppen. Processen har till viss del uppnått resultat i form av förändrad försörjning men det finns en utmaning i att utröna resultatet av processen i sin helhet då ett antal personer som idag arbetar och får lön ännu är aktuella då IPS-metoden bygger på långsiktigt stöd.

Det har vidare framgått att Jobb på sikt även fyllt ett behov av meningsfull sysselsättning. Utifrån metodtrohet till IPS bör meningsfull sysselsättning inte vara en större del av verksamheten. Utvärderingen påvisar dock att Jobb på sikt har fyllt ett behov av meningsfull sysselsättning på ett sätt som såväl deltagare som samverkansparter upplever saknats. Undertecknad menar att det därför finns anledning att fundera över om:

- Konceptet Jobb på sikt ska utvecklas på ett sätt som innebär att meningsfull sysselsättning är en aktiv målsättning
- Kompletterande koncept till Jobb på sikt ska utvecklas för att Jobb på sikt ska bli fokuserat på egenförsörjning genom arbete medan kompletterande koncept tillfredsställer behovet av arbetsinriktad meningsfull sysselsättning

Jobb på sikt kommer vid årsskiftet övergå från en process finansierad av Finsam Helsingborg till att finansieras av Arbetsmarknadsförvaltningen och Socialförvaltningen i Helsingborgs stad. Jobb på sikt är därmed implementerat i ordinarie organisation. När finansieringen förändras kommer ett samverkansavtal utgöra grunden för den fortsatta samverkan i Jobb på sikt. Genom samverkansavtalet knyts Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Region Skåne till konceptet. Det framgår i rapporten att undertecknad föreslår att samverkansavtalet innehåller en tydlighet kring förväntningar på verksamheten, mål med verksamheten, hur en uppföljning av verksamheten kan organiseras och hur verksamheten kan kopplas till andra utvecklings- och förändringsprocesser för målgruppen.

Utöver implementeringen är påverkan på organisatorisk nivå varierande i relation till olika samverkansparter. Utvärderingen visar att Jobb på sikt upparbetat ett gynnsamt samarbete med en del av samverkansparterna vilket medfört möjligheter till organisatorisk påverkan men att det även finns samverkansparter som påverkats i begränsad utsträckning. I rapporten härleds detta till samverkan mellan så kallade modellstarka och modellsvaga aktörer. Utvärderingen påvisar ett behov av att föra en dialog kring ambitionen med organisatorisk påverkan och hur en strategi som inkluderar såväl modellstarka som modellsvaga aktörer kan formas.

Avslutningsvis påvisar utvärderingen en koppling mellan Jobb på sikt och viktiga frågor på strukturell nivå. En av de frågor är målgruppens ställning på reguljär arbetsmarknad och hur ett utvecklingsarbete kan bedrivas för att utöka målgruppens tillgång till reguljär arbetsmarknad. Då man under genomförandet av Jobb på sikt i begränsad utsträckning arbetat med frågor på strukturell nivå menar undertecknad att det finns en betydande utvecklingspotential gällande detta.

2016-05-23

Helsingborg

Johanna Eriksson

Framtidsutbildning AB